

POLIITTINEN UUDENAIKAISTUMINEN: MUUTAMIEN VIITEKEHYSTEN VERTAILUA

Hannu Nurmi

Tämän esityksen tarkoituksena on luoda katsaus eräisiin teoreettisiin tutkimuksiin, joita poliittisen uudenaikaistumisen alalta on tehty. Tarkasteltaviksi olen valinnut Gabriel Almondin, David Apterin, S. N. Eisenstadtin, Daniel Lernerin ja Lucian Pyen muotoilemat viitekehukset. Valintaa suorittaessani en ole kiinnittänyt huomiota niinkään otoksen tilastolliseen edustavuuteen kuin siihen, että nimenomaan tunnetuimmat viitekehukset saataisiin mukaan.

Tässä kirjoituksessa en paneudu sellaisiin kysymyksiin kuin mitä poliittisella uudenaikaistumisella tarkoitetaan, miten poliittinen kehitys liittyy poliittiseen uudenaikaistumiseen, miten yllä olevat käsitteet voitaisiin määrittellä suhteessa taloudellisiin ja sosiaalisiin muutoksiin jne. Näitä seikkoja on mm. Samuel Huntington selvittellyt tunnetussa artikkelissaan.¹

Käsitteelle viitekehys voitaisiin antaa nähdäkseni seuraava määritelmä: viitekehyksellä tarkoitetaan tutkimuksen käsitteiden määrittelyä ja niiden keskinäisten suhteitten analyttistä selvittelyä, joka sitten määrää tutkijan yleistä suuntautumista tutkittaviin ilmiöihin, hänen muuttujien valintaa koskevia päätöksiään, hänen ilmiöiden luokituksessa ja mittaamisessa käyttämiään menetelmiä sekä myös suuressa määrin hänen esittämiään hypoteeseja tutkittavien ilmiöiden välisistä suhteista.

Seuraavassa tarkastelussa esitellään aluksi kunkin viitekehysten keskeisimmät piirteet ja toistetaan eräitä yleisiä kriittisiä huomioita, joita näistä viitekehyksistä on tehty. Tämän jälkeen pyritään systemaattisesti arvioimaan viitekehyyksiä eräiden Ilkka Heiskasen² esittämien kriteerien mukaan. Lopuksi ehdotetaan viitekehysten samanaikaista tarkastelua useiden niitä kuvaavien dimensioiden avulla käyttämällä Paavo Hoikan ja Ilkka B. Voipion³ ehdottamaa menetelmää.

1. Tarkasteltavien viitekehysten pääpiirteet

1.1. Almond

Max Weberiä mukailleen Almond määrittelee poliittisen järjestelmän toimintajärjestelmäksi, joka enemmän tai vähemmän legitiimiä fyy-

sistä pakkoa hyväksikäyttäen (tai sen käyttöön vetoamalla) suorittaa adaptaatio- ja integraatiofunktiot yhteisön piirissä.⁴ Almondin käsityksen mukaan poliittista uudenaikaistumista tutkittaessa on ensinnä löydettävä muutamia kaikkia poliittisia järjestelmiä koskevia invariansseja, joiden perusteella voidaan tarkastella uudenaikaistumisen ilmenemismuotoja erilaisissa järjestelmissä. Tällaisia invariansseja ovat poliittinen rakenne, universaalit poliittiset funktiot (neljä input ja kolme output funktiota), rakenteen multifunktionaalisuus sekä poliittisen kulttuurin seka-aineisuus.⁵ Poliittiset muutokset näkyvät funktioihin liittyvien rakenteiden muutoksina. Nimenomaan rakenteen eriytymisen Almond katsoo olevan olennainen osa uudenaikaistumista. Toisena uudenaikaistumisen keskeisenä ilmiönä hän pitää poliittisen tyylin sekularisoitumista. Jälkimmäinen ilmiö liittyy poliittisen kulttuurin käsitteeseen, jolla tarkoitetaan tutkittavan yhteisön piirissä vallitsevia asenteita, uskomuksia, arvoja ja taitoja.⁶ Rakenteen eriytymiseen liittyy Almondin mukaan myös poliittisten rakenteiden autonomian lisääntyminen. Näin ollen totalitaariset valtiot eivät puheena olevan viitekehyksen mukaan voi olla poliittisesti uudenaikaistuneita.

Yllä kuvattu osa Almondin viitekehystä lienee tarkoitettu lähinnä useita yhteisöjä koskevaan, tietynä ajankohtana tapahtuvaan vertailevaan tutkimukseen. Saman yhteisön piirissä tapahtuneita muutoksia taasen voidaan tarkastella pitkäaikaisleikkauksellisesti toimintakykyanalyysin avulla. Tällöin huomio kiinnitetään etupäässä poliittisen järjestelmän ja ympäristön välisiin vuorovaikutuksiin. Almondin ja Powellin mukaan uudenaikaistuminen aiheutuu poliittiseen järjestelmään kohdistuvista rasituksista, jotka saattavat olla peräisin joko itse järjestelmästä tai sen ympäristöstä. Poliittisen järjestelmän reagoineista näihin rasituksiin riippuu, miten järjestelmä muuttuu. Mikäli tutkijalla on riittävästi tietoja tarkasteltavasta järjestelmästä, hän voi Almondin ja Powellin mukaan estimoida erilaisten reaktioiden todennäköisyydet.⁷ Toimintakykyanalyysi tähtää näin ollen funktionaalisen selityksen yhden perusheikkouden, vähäisen ennustuskyvyn kompensoimiseen.

Toimintakykytasoon liittyy kaksi alemmaa poliittisen järjestelmän toimintatasoa, nimittäin muuntamis- sekä ylläpitämis- ja adaptaatiotasot. Jälkimmäiseen tasoon kuuluvat Almondin tunnetusta seitsemän funktion kaaviosta rekrytointi- ja sosiaalistumisfunktio, edelliseen tasoon taas muut mainituista funktioista. Tarkasteltavina muuttujina ovat funktioihin liittyvät rakenteet sekä poliittinen tyyli. Kaikki edellä mainitut tasot ovat toisiinsa nähden vuorovaikutussuhteessa, joten muutokset heijastuvat tasolta tasolle.

Almondin viitekehystä koskeva kritiikki on lähes yksimielisesti todennut seitsemän funktion kaavion soveltuvan paremmin poikkileikkauksellisiin vertailuihin kuin dynaamisten prosessien tarkasteluun. Terävintä kritiikkiä

lienee esittänyt Leonard Binder, jonka käsityksen mukaan Almondin viitekehys itse asiassa on pelkkä deskriptiivinen luokitusjärjestelmä.⁸

Almondin viitekehys samaistaa epäilemättä uudenaikaistumisen ja länsimaistumisen, kuten Holt ja Turner ovat väittäneet.⁹ Tätä ei kuitenkaan voida lukea varsinaiseksi virheeksi, onhan kysymys vain poliittisen uudenaikaistumisen määrittelystä. Viitekehysten käyttökelpoisuuden kannalta merkityksellistä on todeta, että Almond tuntuu olevan lähellä Koharin kritisoimaa käsitystä universaalisesta uudenaikaistumisesta.¹⁰ Tämän käsityksen mukaan traditionaaliset ja uudenaikaistuneet järjestelmät ovat ominaisuuksiltaan toisilleen vastakkaisia. Kehityksen oletetaan välttämättä johtavan edellisistä jälkimmäisiin, jopa niin, että uudenaikaistuminen seuraa tiettyjen toimintatapojen tietoisesta omaksumisesta. Näkökulman teleologisuus on siis ilmeinen, koska kehityksen lopputulos on tavallaan ennakolta annettu. Almondin viitekehys sisältää siten jonkinlaisen tarkasti määrittelemättä jääneen uudenaikaistumisfunktion.

1.2. Apter

Uudenaikaistuvalla yhteiskunnalla on Apterin mukaan ominaista uusien teollisten roolien syntyminen sellaiseen ympäristöön, jossa ei ole sanottavasti teollista infrastruktuuria.¹¹ Uusien roolien myötä yhteiskunnan rakenne muuttuu komplisoidummaksi. Apter tutkii uudenaikaistumista erityisesti valintaprosesseihin vaikuttavana muutoksena. Uudenaikaistumisen kannalta relevantit valinnat koskevat poliittisen järjestelmän rakennetta, normeja ja käyttäytymistä. Uudenaikaistumisen normatiivinen aspekti liittyy auktoriteettien legitimiisyyden ja poliittisen toiminnan arvoperustan muutoksiin. Rakenteellisesti uudenaikaistuminen ilmenee niiden rajojen muutoksina, joiden puitteissa valinnat on suoritettava. Tutkittaessa poliittisen uudenaikaistumisen käyttäytymisaspektia kiinnitetään huomio itse valintapäätöksiin ja niiden motivointiin.

Uudenaikaistumisen aiheuttajana Apter pitää uusien roolien ja ympäristön yhteensopimattomuutta.¹² Kyseiset roolit aiheuttavat yhteiskunnassa uusien arvojen muodostumista, rakenteen eriytymistä sekä käyttäytymisen ennustettavuuden vähentämistä. Nämä seuraukset voidaan käsittää poliittiseen järjestelmään kohdistuvaksi paineeksi, joka aiheuttaa järjestelmän normatiivisten ja rakenteellisten aspektien muutoksia, joiden seuraukset taas näkyvät käyttäytymisen muutoksina. Apterin viitekehysten mukaan tiettytyypiset järjestelmät sopeutuvat muita paremmin uudenaikaistumisen tiettyihin vaiheisiin. Tästä oivalluksesta johtuen huomattava osa Apterin viitekehystä käsittelee poliittisen järjestelmän ideaalityyppejä ja niiden muutosalttiutta.

Apterin viitekehykselle on ominaista se, että eksplisiittisesti muotoiltuja hypoteeseja esiintyy varsin runsaasti. Tämä luonnollisesti helpottaa teoreettisen rakennelman verifiointia. Toisena Apterille ominaisena piirteenä on pyrkimys deduktiivisen teorian luomiseen. Viitekehysten parametreina ovat tutkittavan yhteisön arvot. Riippumattomina muuttujina ovat pakkokeinojen käyttö ja poliittisen informaation määrä yhteisön piirissä. Riippuvina muuttujina taas ovat hallituksen rakenteelliset edellytykset, ts. autoritatiivisen päätöksenteon ja vastuun rakenteet. Väliintulevina muuttujina vihdoin ovat auktoriteettityypit, joita Apter erottaa kahdenlaisia: pyramidinmuotoisen ja hierarkisen tyyppin.¹³

Apterin viitekehykseen liittyy eräitä metodologisia ongelmia, joista tärkein lienee selittämisen strategia. On jo tässä yhteydessä syytä korostaa Apterin viitekehysten omalaatuisuutta tässä suhteessa. Kuten tunnettua mikrotasoisien ilmiöiden selittäminen voi tapahtua joko reduktiivisesti tai kontekstuaalisesti.¹⁴ Apter näyttää tarkastelluista tutkijoista käyttävän kaikkein selvimmin jälkimmäistä yleistystapaa. Reduktiivinen selitys on loogiselta kannalta luonnollisesti tehokkaampi näistä kahdesta: voidaanhan sen avulla tietyn aggregaattitason tutkimustulosten perusteella tehdä johtopäätöksiä muilla tasoilla vallitsevista säännönmukaisuuksista. Reduktiivinen selitys edellyttää siten implisiittisesti kompositiolakien olemassaoloa. Koska tämä edellytys ei ole mitenkään itsestään selvä eikä sitä ole toistaiseksi kyetty osoittamaan oikeaksi, voidaan Apterin käyttämää kontekstuaalista strategiaa pitää perusteltuna ratkaisuna siihen kohdistetusta kriitistä huolimatta.

1.3. Eisenstadt

Eisenstadtin viitekehys eroaa edellä tarkastelluista selvimmin siinä, että tutkimusperspektiivi on tavallaan avarampi, koska Eisenstadt ei tyydy tarkkailemaan pelkästään tämän hetken poliittisia järjestelmiä, vaan näkee poliittiset muutokset myös historiallisina ilmiöinä. Analyytisesti poliittinen uudenaikaistuminen sisältää hänen käsityksensä mukaan ensinnäkin poliittisen järjestelmän eriytymisen, yhdistymisen ja keskittymisen. Lisäksi uudenaikaistumiseen liittyy sitoutumattomien poliittisten voimavarojen ja sitoutumattoman poliittisen vallan syntyminen.¹⁵

Tutkittavan ilmiön kannalta kriitillisimpänä poliittista järjestelmää luonnehtivana ominaisuutena Eisenstadt pitää kehitysongelmien ratkaisukykyä.¹⁶ Hän nimittäin katsoo, että uudenaikaistuminen seuraa erilaisista muutosvaatimuksista. Niinpä poliittisten järjestelmien väliset erot syntyvät suurelta osin erilaisen muutosten artikuloitokyvyn seurauksina. Analyytisesti voidaan erottaa toisaalta poliittisen järjestelmän yleinen kyky absorboida vaatimuksia ja toisaalta muutosalttius, s.o. kyky muuttua olemassa

olevien instituutioiden puitteissa.¹⁷ Nimenomaan juuri poliittisen järjestelmän rakenteellinen ja institutionaalinen kehys määrää uudenaikaistumisen ilmenemismuodot.

Eisenstadtin viitekehysten käyttökelpoisuutta lisää nähdäkseen pyrkimys myös epätasaisen kehityskulun selittämiseen. Kehityksen tasaisuuteen vaikuttavina tekijöinä Eisenstadt pitää yhteiskunnan kerrostuneisuutta sekä kerrostumien välistä koheesiota.¹⁸ Tasainen uudenaikaistuminen edellyttää, etteivät yhteiskunnan eri kerrostumat ole ainakaan täysin vieraantuneet toisistaan. Mitä suurempi koheesio vallitsee kerrostumien välillä, sitä helpompi uudenaikaistumiseen pyrkivien eliittien on saada kannatusta myös muista yhteiskunnan kerrostumista. Siten uudenaikaistuminen saa ilmauksensa yhteiskunnan päämäärien asettelussa. Hyvin vähäisen koheesio vallitessa taas muutokset saattavat tapahtua purkauksenomaisina ja ennustamattomalla tavalla.

Eisenstadtin viitekehysten mukaan poliittinen uudenaikaistuminen voidaan selittää aiheutuvaksi siitä, että rakenteiden eriytyminen aiheuttaa poliittiselle järjestelmälle tiettyjä ongelmia, joiden institutionaalisista ratkaisuksista riippuu, millaisia piirteitä uudenaikaistuminen saa tutkittavan yhteisön piirissä.¹⁹ Eri järjestelmien kehitysmuotojen erilaisuuteen vaikuttavat lisäksi tekijät, joita voitaisiin ehkä luonnehtia historiallisiksi erityisominaisuuksiksi. Kehityskulkuun vaikuttaa myös se, onko järjestelmässä suhteellisesti eriytyneempiä osia.

Eisenstadtin viitekehysten suurimpana ansiona pidetään sitä, että siinä pyritään selittämään niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat keskeytyksiä ja taantumia usein tasaiseksi ja yksiulotteiseksi kuvatussa uudenaikaistumisilmiössä. Viitekehysten käyttökelpoisuutta lisännee myös järjestelmän sisäisten kulttuurierojen osakseen saama verraten runsas huomio.

1.4. Lerner

Lerner hahmottaa poliittisen uudenaikaistumisen tutkimusasetelman hieman eri tavalla kuin edellä esitetyt tutkijat. Uudenaikaistuminen alkaa hänen käsityksensä mukaan yhteiskunnan taloudellisessa osajärjestelmässä.²⁰ Poliittinen osajärjestelmä taas kontrolloi taloudellisten muutosten aiheuttamia sosiaalisia ilmiöitä. Lernerin mukaan kehittymisen keskeiset ongelmat liittyvät liikkuvuuden ja stabiilisuuden välisiin suhteisiin. Muutos edellyttää välttämättä liikkuvuutta, mutta ilman tasapainoa liikkuvuuden lisääntyminen johtaa pelkästään frustraatioon eli Huntingtonin terminologian mukaisesti sanottuna poliittiseen viivästymiseen. Lernerin viitekehyksessä erotetaan toisistaan fyysinen, sosiaalinen ja psyykinen liikkuvuus.²¹ Näistä viimeksi mainittu liikkuvuuden laji on tarkasteltavassa viitekehyksessä keskeisellä sijalla. Uudenaikaistuminen edellyttää näet Lernerin mukaan

empatiaa, s.o. sitä, että yksilöt pystyvät irtautumaan tässä—ja—nyt—ajat-
telusta ja kuvittelemaan itsensä jonkun toisen yksilön asemassa.²² On
selvää, että mitä enemmän yksilöillä on tietoja erilaisista olosuhteista, sitä
paremmat edellytykset ovat olemassa empatian syntymiselle. Näin ollen
käytettävissä olevan informaation määrä on olennainen uudenaikaistumiseen
vaikuttava tekijä.

Informaatio vaikuttaa ennen muuta niiden arvojen lukumäärään, joita
yksilöt tavoittelevat, joten »liiallinen» tietous lisää frustraatiota, jota Lerner
mittaa haluttujen arvojen suhteena saavutettuihin arvoihin.²³ Koska
saavutettujen arvojen muutokset tapahtuvat verraten hitaasti, on — mikäli
uudenaikaistumista halutaan nopeuttaa — löydettävä optimaalinen infor-
maation määrä, mikä kannustaa yksilöitä synnyttämättä silti frustraatiota.

Lernerin viitekehyksessä uudenaikaistumisen aiheuttamat muutokset
ilmenevät ensisijaisesti instituutioissa.²⁴ Instituutioiden muuttumisen
edellytyksenä on yksilöjen käyttäytymisen muutos. Käyttäytymisen muutos
taas perustuu ensinnäkin empatiaan, mikä Lernerin mukaan on traditio-
naisen järjestelmän muuttumisen perusedellytys, ja toiseksi kommunikaation
muutoksiin, joiden ansiosta yksilöt saavat uusia arvoja koskevaa informa-
atiota. Uusien arvojen tavoittelu puolestaan aiheuttaa käyttäytymisen muu-
toksia.

Kommunikaatiojärjestelmän luonne, urbanisoituminen, poliittisten pää-
töksentekoeleimien edustuksellisuus sekä lukutaitoisuus kukin vuorollaan
saavat muita suuremman merkityksen tietyssä uudenaikaistumisen vaiheessa.
Ensimmäisessä vaiheessa urbanisoituminen on riippumaton muuttuja, joka
vaikuttaa lukutaitoisuutta ja joukkotiedotusvälineiden levinneisyyttä lisää-
västi.²⁵ Seuraavassa vaiheessa lukutaitoisuus ei enää ole riippuvainen
urbanisoitumisesta, vaan alkaa vaikuttaa joukkotiedotusvälineiden levin-
neisyyteen, mikä puolestaan vaikuttaa lukutaitoisuuteen. Kolmantena ja
viimeisenä vaiheena on poliittisen osallistumisen lisääntyminen kulttuuri- ja
kommunikaatiojärjestelmän muututtua.

Lukutaitoisuus on Lernerin mukaan tärkein uudenaikaistumista selittävä
muuttuja.²⁶ Siihen nimittäin liittyy olennaisena osana empatian syntyminen.
Poliittisen osallistumisen lisääntymisen Lerner toteaa korreloituvan muita
muuttujia vähäisemmässä määrin yleiseen uudenaikaistumiseen. Osasyynä
vähäiseen korreloitumiseen saattaa olla se, ettei Lerner kiinnitä lainkaan
huomiota totalitarismilta vivahtaviin poliittisiin järjestelmiin.

Lernerin viitekehysten ansiona voidaan pitää sitä, että poliittinen
uudenaikaistuminen nähdään osana laajempaa kehitysprosessia. Varsinkin
taloudellisen uudenaikaistumisen kytkeminen tutkittavaan ilmiöön tuntuu
intuitiivisesti ottaen tarkoituksenmukaiselta. Varsinaisena selittävä
muuttujana Lernerin viitekehyksessä on empatia, joka vaikuttaa sekä
poliittiseen että taloudelliseen uudenaikaistumiseen niiden perusedellytysten,

liikkuvuuden, kautta. Näin ollen Lerner näyttää tulevan lähelle reduktionistista, nimenomaan mikroreduktionistista, selitysstrategiaa.

On jo tässä syytä tehdä eräs kriittinen Lernerin viitekehysten sisäistä logiikkaa koskeva huomautus. Tarkasteltavassa viitekehyksessä poliittinen kommunikaatio on riippumaton ja poliittinen uudenaikaistuminen riippuva muuttuja. Väliintulevina muuttujina ovat lukutaitoisuus, urbanisoituminen, informaation tuottamiskyky sekä informaation hankkimismotivaatio. Jos riippumatonta muuttujaa ja väliintulevia muuttujia toisaalta pidetään uudenaikaistumisen indikaattoreina, syntyy tutkimuksen logiikkaa ajatellen vakavia ongelmia. Tällöinhän itse asiassa explanandum ja explanans ovat sama asia.

1.5. Pye

Omaperäisintä antia Pyen viitekehyksessä edustavat traditionaalisten järjestelmien ominaisuuksien selvittely sekä uudenaikaistumisen jakaminen kriiseihin. Lisäksi Pye näyttää korostavan erilaisten organisaatioiden, lähinnä armeijan, osuutta uudenaikaistumisessa. Kommunikaatioiden tarkastelun osalta Pyen viitekehys ei sanottavasti eroa Lernerin käsityksistä.

Traditionaalisten järjestelmien kuvaamisella Pye pyrkii selvittämään niitä ulottuvuuksia, joilla uudenaikaistuminen on selvimminkin havaittavissa.²⁷ Nämä ulottuvuudet voidaan nähdäkseni tiivistää Almondin formuloinnin mukaisesti toisaalta rakenteelliseksi, toisaalta funktioiden suoritustapa- eli tyyliulottuvuudeksi. Ensin mainitulla dimensiolla tarkasteltuna traditionaalisisessa järjestelmässä on havaittavissa rakenteellista eriytymättömyyttä, mikä ilmenee siinä, ettei poliittista järjestelmää voida helposti erottaa ympäristöstään. Poliittiset puolueet ovat henkilökohtaisten kontaktien varassa toimivia yhteisöjä, joilla yleensä on voimakas johtaja. Puolueilla ei useinkaan ole varsinaista ohjelmaa, vaan jäsenistö toimii johtajan kulloisenkin tahdon mukaisesti. Koska johtajuus lisäksi usein on karismaattista, on selvää, etteivät puolueet juuri kehity kovin suuriksi kommunikaatiovälineiden vähäisyyden ja erikoistumattomuuden vuoksi. Rakenteellisena ominaisuutena voidaan edelleen pitää sitä, että poliittiset roolit ovat suuressa määrin multifunktionaalisia, ts. tietty rakenne suorittaa yleensä useampia kuin yhden funktion. Rakenteelliseen eriytymättömyyteen liittyy myös se, ettei poliittisten puolueiden ja painostusryhmien välille voida vetää tarkkaa rajaa. Toisaalta funktionaalisesti eriytyneitä painostusryhmiä ei useinkaan esiinny traditionaalisisissa järjestelmissä. Niissä ei myöskään ole sellaisia välittäjärooleja ja -rakenteita, jotka uudenaikaistuneissa järjestelmissä toimivat eliittien ja hallittujen välisenä yhdysiteenä. Poliittinen uudenaikaistuminen sisältää Pyen mukaan ensinnäkin väestön enemmistön siirtymisen alamaiskulttuurista osallistujakulttuuriin, tasa-arvoisuuden

lisääntymisen sekä universaalisen oikeuskäsityksen syntymisen.²⁸ Toisena keskeisenä ilmiönä on järjestelmän toimintakyvyn lisääntyminen. Kolmanneksi poliittinen uudenaikaistuminen ilmenee rakenteen eriytymisenä, funktionaalisen erikoistumisena ja kansallisen integraation kasvuna.

Poliittisen uudenaikaistumisen kriisit liittyvät yllä mainittuihin ilmiöihin siten, että ne edustavat näiden tapahtumien seurauksia nimenomaan järjestelmän funktionaalisen toiminnan kannalta. Pyen mukaan poliittiseen uudenaikaistumiseen kuuluvat seuraavat kriisit: 1) samaistuminen, jolla tarkoitetaan kansallistunteen syntymistä, 2) legitiimisyys, s.o. auktoriteetin organisoitumiseen, poliittiseen rekrytointiin ja vallanjakoon liittyvät ongelmat, 3) osallistuminen eli siirtyminen alamaisen asemasta kansalaisen asemaan, 4) organisaatio, millä Pye tarkoittaa poliittisten puolueiden syntymistä sekä etujen artikulointi- ja aggregointifunktioihin liittyvien rakenteiden integroitumista, 5) hallinnon tehokkuus, ts. hallituksen kyky saada aikaan muutoksia ja mobilisoida niihin tarvittavat voimavarat sekä 6) aineellisten ja henkisten arvojen jakaminen.²⁹

Pyen mukaan poliittisen uudenaikaistumisen kulku määräytyy sen mukaan, missä järjestyksessä yllä mainitut kriisit esiintyvät.³⁰ Keskeisimpiä tutkimuskohteita ovat näin ollen poliittinen kulttuuri, auktoriteettirakenteet sekä poliittiset prosessit yleensä.³¹ Yllä mainitut kriisit nimittäin liittyvät niihin muutoksiin, joita havaitaan näissä tutkimuskohteissa. Pye ei siis esitä hypoteeseja uudenaikaistumisen vaiheista, joten kriisejä voidaan pitää ainoastaan luokitusvälineenä.

Pyen viitekehyksessä poliittinen kulttuuri ilmenee kolmella eri tasolla: taidoissa, motivaatioissa sekä yksilöjen välisten vuorovaikutusten yleisessä luonteessa.³² Reduktionistista strategiaa käyttäen Pye etsii aggregaattitasoisten ilmiöiden selitystä yksilötasolta. Reduktionistisen strategian yleisen kritiikin lisäksi voidaan tarkasteltavaan viitekehykseen kohdistaa myös spesifisempää arvostelua, kuten Holt ja Turner ovat tehneet.³³ Ensinnäkin uudenaikaistuneessa yhteiskunnassa roolit ja rakenteet ovat siinä määrin eriytyneitä, ettei selittämiseen käytetyillä psykologisilla muuttujilla voi olla paljon merkitystä. Toisaalta eriytymättömissä yhteiskunnissa havaittua mikrotason käyttäytymistä kuvaavat käsitteet ovat usein erottelukyvyltään huomattavasti tarkempia kuin ne käyttäytymiserot, joita kuvaamaan kyseisiä käsitteitä käytetään.

2. Viitekehysten vertailu

2.1. Pragmaattinen ja informatiivinen arvo

Käytän viitekehysten pragmaattista ja informatiivista arvoa yhtenä käyttökelpoisuuden mittarina. Näiden käsitteiden tarkemman erittelyn

osalta viittaa Ilkka Heiskasen väitöskirjaan.³⁴ Viitekehysten pragmaattisella arvolla tarkoitetaan teoreettisen järjestelmän suomia mahdollisuuksia uusien ilmiöiden sisällyttämiseen järjestelmän piiriin. Niin ollen mitä useammassa eri kohteissa tutkimuksissa samaa viitekehystä voidaan käyttää, sitä suurempi on sen pragmaattinen arvo. Informaatioarvolla taas tarkoitetaan teoreettisen järjestelmän falsifioitavuutta: mitä helpompi on löytää järjestelmän empiiriseen testaamiseen soveltuvia mahdollisuuksia, sitä suuremman sanotaan informaatioarvon olevan.

Poliittinen järjestelmä merkitsee Almondille erityistä toimintakokonaisuutta, jota on tutkittava kohteena »sui generis». Tällä kokonaisuudella on tietty toimintakyky, josta saadaan tietoja tutkimalla järjestelmän tarpeita, toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista. Peter Nettlin mukaan tämäntyyppinen järjestelmäkäsitys soveltuu ensisijaisesti poikkeileikkaukselliseen vertailuun.³⁵ Pitkittäisleikkauksellinenkin tarkastelu on tosin muutamien tutkijoiden³⁶ mielestä täysin mahdollista Almondin viitekehysten puitteissa, mutta tarkasti ottaen lähestymistapa sallii ainoastaan staattisten tilojen vertailun. Tämä luonnollisesti vähentää viitekehysten pragmaattista arvoa. Rajoituksena on myös aiemmin mainittu keskittymisen nimenomaan länsimaisten esikuvien mukaiseen uudenaikaistumiseen. Jos Bänderiin yhtyen leimaamme Almondin viitekehysten deskriptiiviseksi luokitusjärjestelmäksi, ei ole mielekästä kysyä, onko sillä informaatioarvoa. Jos sen sijaan tarkastelemme sitä teoreettisena käsitejärjestelmänä ja jonkinlaisena uudenaikaistumisen mallina, voimme todeta, ettei siitä ole helppo löytää falsifioitavissa olevia hypoteeseja. Informaatioarvo on siten varsin vähäinen.

Apterin kirjoituksissa on havaittavissa samanlainen yhteisyysteoreettinen leima kuin Almondillakin. Ilmeisesti Apter on kuitenkin selvemmin tiedostanut tähän katsomukseen liittyvät heikkoudet; ainakin informaation, pakkokeinojen, edustuksen ja vastuun käsitteiden käyttötapa viittaa pyrkimykseen selittää myös konfliktitilanteita. Näin ollen viitekehys antanee mahdollisuuden myös äkillisten ja perusteellisten muutosten tarkasteluun. Täten viitekehysten pragmaattinen arvo on käsitykseni mukaan suurempi kuin yhteisyysteoreettisesta vaikutelmasta voisi päätellä. Informaatioarvoa Apterin viitekehyksellä lienee varsin paljon, sisältäähän se koko joukon testaamiskelpoisia hypoteeseja uudenaikaistumisen »faktoreista» ja niiden välisistä suhteista.

Eisenstadtin viitekehyksessä voidaan havaita useita pragmaattista arvoa lisääviä piirteitä. Ensinnäkin poliittinen uudenaikaistuminen käsitetään multilineaariseksi ilmiöksi edellyttämättä silti, että prosessin alku- ja lopputilat olisivat ennakolta määrätty. Päinvastoin Eisenstadt selvittelee juuri niitä syitä, jotka ovat johtaneet poliittiset järjestelmät erilaisiin muotoihin tietyillä kehitystasoilla. Samoin hän kiinnittää huomiota eri

järjestelmien erilaiseen kykyyn ratkaista rakenteen eriytymisen aiheuttamia ongelmia. Tässä kohdin Eisenstadtin näkemys muistuttaa huomattavasti Almondin toimintakykyanalyysia, jota voitaneen pitää jälkimmäisen viitekehysten pragmaattisesti arvokkaimpana osana. Eisenstadt menee kuitenkin tavallaan askelta pitemmälle kuin Almond tutkiessaan paitsi järjestelmien toimintakykyä myös kehitystaantumiin johtaneiden toimintavaihtoehtojen valintojen syitä. Ilmeisesti Eisenstadtin viitekehyksessä on otettu huomioon myös konfliktiteoreettinen näkökulma, koska poliittisen uudenaikaistumisen katsotaan jossain määrin ilmentävän eri yhteiskuntakerrostumien ja eliittien välisiä suhteita. Niin ikään poliittisten valtasuhteiden institutionalisoituminen on varsin keskeinen tutkimuskohde. Uudenaikais-tavien eliittien merkitystä arvioidessaan Eisenstadt kiinnittää huomion myös erilaisiin arvo- ja normijärjestelmiin poliittisen järjestelmän sisällä. Viitekehys tarjoaa siis mahdollisuuksia varsin monipuolisten selityshypoteesien muotoilemiseen. Niin ollen informaatioarvoa voidaan pitää suurena.

Koska Lerner lienee katsottava yhteisysteoreetikoksi, ei hänen viitekehyksensä pragmaattinen arvo ole suurin mahdollinen, uudenaikaistumisen aiheuttamien konfliktitilanteiden tutkimiseen ei nimittäin ole mahdollisuuksia Lernerin käsitteistön avulla. Pragmaattista arvoa sen sijaan lisää uudenaikaistumisen taantumusilmiöiden osakseen samaa huomio. Näin Lerner välttyy ekvifinaaliseen ja unilineaariseen näkemykseen kohdistetulta kritiikiltä. Lernerin viitekehysten sisältämät teoreettiset käsitteet voidaan hyvin helposti operationalisoida, mikä luonnollisesti helpottaa falsifointia. Tästä syystä Lernerin viitekehyksellä on merkittävä informaatioarvo.

Viitekehysten käyttökelpoisuutta ajatellen on huomattava, että Pye pitää poliittista uudenaikaistumista moniulotteisena ilmiönä. Samalla hän katsoo, ettei tapahtumasarja läheskään aina etene samojen vaiheiden kautta. Näiden pragmaattista arvoa lisäävien piirteiden vastapainoksi voidaan mainita Pyen käyttävän käsitteitä uudenaikaistuminen ja länsi-maistuminen toistensa synonyymeinä, mikä jättää nähdäkseni merkittäviä poliittisia muutosilmiöitä kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Pyen viitekehyksessä kriisit enteilevät konfliktiteoreettista tutkimusotetta. Itse asiassa muu käsitteistö ei lainkaan sovellu äkillisten »patologisten» muutosten tarkasteluun. Mielestäni Pyen viitekehystä voidaan paremmin luonnehtia luokitusjärjestelmäksi kuin malliksi, joten kysymys informaatioarvosta voidaan sivuuttaa.

2.2. Aggregaattitasot

Aggregaattitasoihin kohdistuvalla vertailulla pyrin tuomaan esiin tutkimuskohteissa esiintyviä eroavaisuuksia. Koska viitekehysten ja varsinaisen tutkimuskohteen välinen yhteys on epäsuora, on pyrittävä päättelemään,

millä aggregaattitasoilla suoritettaviin tutkimuksiin kukin tutkija on viitekehyksensä tarkoittanut. Heiskasen mukaan olisi aggregaattitasoja tarkasteltaessa kiinnitettävä huomiota ensinnäkin tutkimuksen perusyksikön tasoon.³⁷ Toiseksi olisi kyettävä määrittämään perusyksikön toimintaympäristön taso. Kolmas taso liittyy perusyksikön toiminnan selittämiseen, s.o. siihen, minkä tasoilla muuttujilla pyritään selittämään perusyksikön toimintaa.

Tuntuu siltä, ettei perusyksikön valinnassa esiinny sanottavia eroja tässä esiteltyjen tutkijoiden kesken, vaan kaikki pitävät poliittista järjestelmää perusyksikkönä. Näin ollen perusyksikön valinta ei ole erityisen erottelukykyinen muuttuja. Sen sijaan voidaan tässä yhteydessä lyhyesti mainita niistä erityisistä tutkimuskohteista, joita eri tutkijat pitävät poliittisen uudenaikaistumisen kannalta »strategisina». Almondin viitekehyksessä ei voida havaita minkään instituution tai rakenteen erityistä korostamista. Tosin hän tuntuu asettavan poliittisen eliitin ja hallitusrakenteen siinä mielessä strategiseen asemaan, että niiden ansiosta poliittisen uudenaikaistumisen kulkua on hyvin vaikea ennustaa. Apterilla sen sijaan näyttää erityisen kiinnostuksen kohteena olevan yhteiskuntien kerrostuneisuus. Samoin hän pitää tiettyjä rooleja uudenaikaistumisen kannalta »kriittisinä». Poliittista uudenaikaistumista nopeuttavat Apterin mukaan nimenomaan karrääriroolit, ts. roolit, joihin pääsy vaatii valmistautumista ja joilla on tietynpitäinen kestoaika.³⁸ Näihin rooleihin liittyvät lisäksi selvät menestyksen ja palkitsemisen kriteerit. Eisenstadt pyrkii selvästi korostamaan eliittien merkitystä poliittisessa uudenaikaistumisessa. Lernerin viitekehyksessä taas kiinnitetään erityistä huomiota tiedonvälittäjärooleihin ja niiden eriytymiseen. Tämä onkin luonnollista, painottaahan Lerner nimenomaan kommunikaation merkitystä uudenaikaistumisessa. Pyen tarkasteluissa vihdoin armeija ja sotilasjohtajat ovat keskimääräistä selvemmin esillä.

Yllä esitetyt korostuserot ovat sikäli harhauttava tarkastelukohde, että niiden valossa viitekehykset näyttävät eroavan toisistaan enemmän kuin edellisistä jaksoista käy ilmi. Lisäksi on muistettava, että tutkijoiden mielenkiinnon kohteen määräävät suurelta osin myös havaitut laiminlyönnit aikaisemmissa tutkimuksissa, joten tässä mielessä korostukset eivät ole toisistaan riippumattomia. Toisaalta erityiskohteiden erilaisuus paljastanee jotakin tutkittavan ilmiön kompleksisuudesta. Erityiskohteiden luetteloon voitaisiin vielä lisätä Shilsin analyysi, jonka mukaan älymystön edustajilla on keskeinen merkitys tietyissä uudenaikaistumisen vaiheissa.³⁹

Mikäli halutaan muuttaa Heiskasen esittämää jaottelua siten, että ensimmäisellä tasolla tarkoitetaan yllä mainittujen erityiskohteiden aggregaattitasoa, voidaan sanoa Almondin, Eisenstadtin ja Pyen tutkivan erityisesti ryhmätasoa, kun taas Apter ja Lerner korostavat yksilötason ilmiöiden

merkitystä. Toisaalta Apter tutkii myös ryhmätasoa, nimenomaan yhteiskunnan kerrostuneisuutta.

Määritettäessä perusyksikön toimintaympäristön tasoa täytyy nähdäkseni panna merkille lähinnä ne merkitykset, joita poliittisen järjestelmän käsitteelle on annettu. Onhan luonnollista, että kyseisen käsitteen ekstensio määrää myös ympäristön käsitteen ekstension. Viitekehyksiä tutkitessa huomataan, että poliittisen uudenaikaistumisen tutkijat ovat usein siinä määrin keskittyneet järjestelmän sisäisiin ilmiöihin, että poliittisen järjestelmän ja ympäristön välisen rajan vetäminen on jäänyt eksplisiittisesti suorittamatta. Usein näkee alan kirjallisuudessa viitattavan Eastonin esittämään käsitykseen.⁴⁰

Ehkä tärkein viitekehysten välinen ero perusyksikön toimintaympäristön suhteen on siinä, että toiset tutkijat keskittyvät selvästi ainoastaan poliittisiin ilmiöihin, kun taas toiset näkevät poliittisen uudenaikaistumisen osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta. Edelliselle näkemykselle on ominaista korostetun analyttinen yleissävy, joka useimmiten ilmenee jo poliittisen järjestelmän määrittelyssä. Analyttisissä määrittelyissä poliittinen järjestelmä käsitetään toimintajärjestelmäksi, johon kuuluvat yksiköt (toiminnot) tunnistetaan tiettyjen tuntomerkkien mukaan. Näin ollen kaikki toiminnot poliittisilta aspekteiltaan luetaan poliittiseen järjestelmään kuuluviksi.

Analyttisen keskitetysti poliittisiin ilmiöihin kohdistuvan tarkastelutavan tyypillisimpänä edustajana voidaan pitää Almondia. Myöskin Pye on varsin lähellä tällaista näkemystä. Tavallaan laajempaa ja samalla konkreettisempaa tarkastelutapaa edustavat Apter, Eisenstadt ja Lerner. Viimeksi mainittu ei oikeastaan tee lainkaan eroa poliittisen ja yhteiskunnallisen uudenaikaistumisen välillä. Sen sijaan Apter ja Eisenstadt tarkastelevat hallitusta ja yhteiskuntaa poliittisen järjestelmän operationaalisine vastineina. Apterin esittämä poliittisen uudenaikaistumisen määrittelmä sisältää jo viitteitä siitä, että viitekehysten perusyksikön toimintareferenssinä on koko yhteiskunta.

Kolmas taso on nimenomaan tutkimusstrategian kannalta keskeinen tarkastelukohde. Kyseinen tasohan tarkoittaa niitä muuttujia, joita käytetään perusyksikön toiminnan selittämiseen. Viitekehysten esittelyn yhteydessä todettiin, että Apter ja Pye valitsevat selitysmuuttujat aivan eri aggregaattitasoilta. Apterin selitysstrategiaa voidaan sanoa kontekstuaaliseksi, ts. selittämisessä turvaututaan eri aggregaattitasoilla juuri tutkittavan tason muuttujiin. Pye taas edustaa mikroreduktionistista strategiaa selittäessään makrotason ilmiöitä mikrotason muuttujilla. Almond näyttää selitystason suhteen olevan lähellä makroreduktionistista strategiaa, sillä lähes kaikki hänen esittämänsä muuttujat ovat poliittisen järjestelmän tasoisia. Eisenstadt eroaa sikäli Almondin näkemyksestä, että hän selittää

poliittista uudenaikaistumista sekä makrotason että ryhmätason muuttujilla, kuten eliittien pyrkimyksillä, yhteiskunnan kerrostuneisuudella jne. Pyen tavoin Lerner tukeutuu voittopuolisesti mikroreduktioon, onhan empatia yksi hänen keskeisimmistä selitysmuuttujistaan. Toisaalta Lerner esittää myös makrotasoisia muuttujia, kuten urbanisoituminen, joukkotiedotusvälineiden levinneisyys ja lukutaitoisuus.

On ilmeistä, ettei yllä olevan tarkastelun perusteella voida muodostaa poliittisen uudenaikaistumisen tutkijoista kovinkaan selvärajaisia ryhmiä, koska kukin käyttää yleensä useamman kuin yhden tason muuttujia. Pie-nimmillään viitekehysten erot ovat perusyksikön valinnan kohdalla. Esittä-mäni erityiskohteet eivät mitenkään kuvasta yleistä suuntautumista aggre-gaattitason valintaan, vaan ovat tietynlaisia kuriositeetteja verraten yhden-mukaisesti valitun perusyksikön rinnalla. Toimintareferenssitasonkin suh-teen erilaisuudet ovat lähinnä näennäisiä. Varsinaiset eroavuudet tulevat esille selitysmuuttujien tasoa tarkasteltaessa. Tutkimustyön tieto-opillista arvoa ajatellen tämä on varsin merkityksellinen seikka, johon palaan tuon-nempana.

2.3. Tutkimuskohteen havainnointityyli

Tässä jaksossa tarkastelen Heiskasen artikkelin mukaisesti viitekehysten staattisuutta ja dynaamisuutta.⁴¹ Erityisen tärkeää on tällöin huomata, missä määrin eri viitekehukset operoivat staattisilla käsitteillä dynaamisten prosessien yhteydessä. Heti alkuun on huomautettava, ettei kyseinen kah-tiajako ole mitenkään absoluuttinen, vaan suhteellinen. Tutkijoiden selvä-linjaista luokittelua vaikeuttaa se, että kaikissa viitekehyksissä on sekä staattisia että dynaamisia piirteitä, joten nytkin on kyse erilaisista koros-tuksista.

Rakenteellis-funktionaalista analyysiä on usein sanottu staattiseksi lähestymistavaksi. Almondin funktioanalyttinen malli sopinee esimerkiksi käsitejärjestelmästä, jossa panos- ja tuotosfunktiot kuvataan virtasuureiksi ja jossa ei siitä huolimatta kiinnitetä oikeastaan lainkaan huomiota varsi-naisiin dynaamisiin prosesseihin. Jotta tiettyä viitekehystä voitaisiin kutsua dynaamiseksi, on siitä käytävä ilmi, miten ajassa tapahtuvat yksikkömuu-tokset heijastuvat muihin yksikkömuutoksiin samoin ajan suhteen tarkas-teltuna.⁴² Näin ollen viitekehysten ei voida sanoa soveltuvan dynaamisten prosessien tarkasteluun yksinomaan sen perusteella, että teoreettisten käsit-teiden avulla viitataan tiettyihin »rutiiniprosesseihin», ts. että tasapaino-tilaankin katsotaan liittyvän tiettyjä toimintoja.⁴³ Mielestäni Almondin aikaisempi teoretisointi on nimenomaan staattista analyysiä. Sen sijaan toimintakykyanalyysi antaa jo viitteitä dynaamisesta näkemyksestä, koska

poliittisen järjestelmän toimintakyvyn katsotaan ensinnä vaikuttavan tuotofunktioihin, mitkä puolestaan feedback-prosessin välityksellä aiheuttavat muutoksia toimintakyvyssä. Myös Apterin viitekehyksessä liikutaan toimintakykytasolla. Yleissävy on selvemmin dynaaminen kuin Almondilla, koska Apter ei esitä staattisia dimensioita erillään muusta viitekehyksestä. Itse asiassa useimmat Apterin esittämistä hypoteeseista koskevat juuri »rutiiniprosessien» muutoksia, jotka ovat informaation määrän ja pakkokeinojen käytön välisen suhteen muutosten seurauksia. Dynaamiseen tarkastelutapaan viittaa myös Apterin esittämä käsitys poliittisen järjestelmän toimintakyvyn ylärajasta, jonka saavuttamisen jälkeen »rutiiniprosessien» muutokset ovat järjestelmän olemassaolon kannalta välttämättömiä. Eisenstadt tavallaan jatkaa Apterin analyysiä esittämällä hypoteesin muodossa muutamia muutosvaihtoehtoja. Myös Lernerin lähtökohta on selvästi dynaaminen. Hänen viitekehyksensä empiirinen perusta osoittaa selvästi, mitä käytännöllisiä vaikeuksia dynamisesta tarkastelutavasta seuraa. Pelkästään muutosindeksien väliset korrelaatiot eivät nimittäin riitä selvittämään niitä kausaalisuhteita, joita dynaamisten prosessien selittäminen edellyttää. Eri muuttujien vuorottaisella vakioinnilla päästäneen kuitenkin lähelle kausaalisen selittämisen perusasetelmaa. Pyen viitekehys lienee staattisin tässä esitetyistä, koska siinä ei ole eksplisiittisesti muotoiltu vaikutussuhteita koskevia hypoteeseja. Ilmeisesti Pye onkin pyrkinyt vain erottelemaan poliittisen uudenaikaistumisen erilaiset osailmiöt. Kriisien selvittely suo kieltämättä mahdollisuuden suhteellisen vähäisin henkisin ponnistuksin muotoilla dynaamisia prosesseja koskevia hypoteeseja.

Dynaamisuus-staattisuus ei edellisen tarkastelun perusteella ole kovin erottelukykyinen dimensio. Järjestyslukuasteikolla voitaisiin käsitykseni mukaan sijoittaa viitekehykset seuraavaan järjestykseen dynaamisimmasta staattisimpaan:

1. Lerner
2. Apter
3. Eisenstadt
4. Almond
5. Pye

Luokittelu staattisiin ja dynaamisiin osoitti nähdäkseni yksinomaan Pyen edustavan edellistä havainnointityyliä. Kaksiluokkainen luokitus tässä esityksessä esiteltyjen viitekehysten kohdalla ei kuitenkaan antane oikeaa kuvaa havainnointityyliin yleisestä suhteellisesta edustuksesta. Esim. R u d e b e c k⁴⁴ ja Shils⁴⁵ näyttävät käsittäväkseni sijoittuvan samaan luokkaan kuin Pye. Edellinen tukeutuu Almondin seitsemän funktion menettelmään, mikä kuten edellä todettiin, on Almondin viitekehysten staattisin

osa. Shils puolestaan edustaa puhtaaksi viljeltyä rakenteellis-funktionalismia keskittyessään voittopuolisesti erilaisten järjestelmätyyppien rakenteellisten ja funktionaalisten ehtojen selvittelyyn. Lienee syytä vielä huomauttaa siitä ristiriidasta, mikä näyttää vallitsevan viitekehysten ja empiirisen tutkimustyön välillä.⁴⁶ On nimittäin ilmeistä, että vaikka viitekehys sisältäisikin hypoteeseja ajassa tapahtuvista muutoksista, ei empiirinen tutkimus voi kohdistua muuhun kuin tietynä ajankohtana vallitsevaan tilanteeseen. Näin ollen empiirinen tutkimus on staattinen viitekehysten dynaamisuudesta riippumatta.

2.4. Tutkimus- ja selitysstrategiat

Viitekehysten esittelyn yhteydessä totesin jo, että Apter ja Pye edustavat tutkimusstrategian suhteen täysin erilaisia näkemyksiä: edellinen turvautuu kontekstuaaliseen, jälkimmäinen reduktionistiseen strategiaan. Kontekstuaalinen strategia perustuu metodologisen kollektivismiin eli holismin näkemykseen, kun taas reduktionistinen strategia pohjautuu metodologiseen individualismiin. Huomautettakoon kuitenkin, että reduktionismi on metodologista individualismia laajempi käsite: jälkimmäinen tarkoittaa yksinomaan mikroreduktiota, mikä lienee yleisin yhteiskuntatieteissä esiintyvä reduktionin muoto. Näiden strategioiden ominaisuuksista ja implikaatioista käyty runsas keskustelu ei ole pystynyt osoittamaan, kumpi strategia on käyttökelpoisempi. Heiskasen mukaan kontekstuaalinen strategia on yleensä pragmaattisesti ja informatiivisesti arvokkaampi kuin reduktionistinen strategia.⁴⁷ Sen sijaan jälkimmäinen on käyttökelpoisempi pyrittäessä koordinoimaan teoreettista ja empiiristä tutkimustyötä. Strategioiden keskeinen ero on se, että reduktionistinen strategia turvautuu selittämisessä eri aggregaattitasojen väliseen materiaaliseen yhteyteen, ts. siihen, että tietyn tason analyysiyksikköjen ominaisuudet ovat johdettavissa jonkin toisen tason yksikköjen ominaisuuksista. Kontekstuaalista strategiaa käytettäessä sitä vastoin pyritään löytämään aggregaattitasojen väliset muodolliset (analogiset) yhteydet.⁴⁸

Nimenomaan poliittisen uudenaikaistumisen viitekehysten tarkastelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, mitä tutkijat pitävät uudenaikaistumisen keskeisimpinä ilmiöinä. Erityisesti olisi selvitettävä, katsovatko tutkijat, että kaikki poliittisen uudenaikaistumisen ilmiöt voidaan palauttaa tietyille aggregaattitasolle.

Mikroreduktionismi on selvimminkin nähtävissä Lernerin ja Pyen viitekehyksissä. Keskeiset uudenaikaistumisen ilmiöt tapahtuvat siis puheena olevien viitekehysten mukaan yksilötasolla. Muiden aggregaattitasojen ilmiöt ovat mikrotason ilmiöiden kausaalifunktionaalisia heijastuksia siinä

mielessä, että ne ovat samanaikaisia kuin yksilötason ilmiöt, vaikka kausaalisuhteen suunta onkin selvästi yksilötasolta ylempille aggregaattitasoille.

Almondin viitekehyksessä poliittisen uudenaikaistumisen keskeiset ilmiöt ovat kulttuurin sekularisoituminen ja rakenteen eriytyminen. Nämä ilmiöt ovat selvästi eritasoisia: edellinen viittaa yksilötasoon, jälkimmäinen järjestelmätasoon. Almond ei mitenkään pyri palauttamaan näitä ilmiöitä samantasoisiksi, joten hänen tutkimusstrategiansa on kontekstuaalinen. Samoin Eisenstadt soveltaa kontekstuaalista strategiaa, vaikka painopiste näyttääkin hänen viitekehyksessään olevan yhteisötasolla. Apterin viitekehys on selvästi kontekstuaalinen, siinä uudenaikaistuminen esitetään eritasoisiin valintoihin liittyvänä prosessina. Apterin viitekehys perustuu näin ollen analogiseen näkemykseen, mikä on ominaista juuri kontekstuaaliselle strategialle.

Olisi mielenkiintoista tutkia, toteutuuko Heiskasen väite toisaalta tutkimusstrategian ja toisaalta pragmaattisen ja informatiivisen arvon välisestä yhteydestä tässä tarkasteltavan aineiston puitteissa. Täsmälliseen analyysiin ei ole mahdollisuuksia, koska informatiivisen ja pragmaattisen arvon määrittäminen on suoritettava intuitiivisesti tarkkojen kriteerien puuttuessa. Käsitykseni mukaan väite ei päde tässä esiteltyjen viitekehysten kohdalla, sillä Pyen ja Lernerin viitekehukset ovat tavallaan toisilleen vastakkaisia siinä suhteessa, että edellisellä on melkoisesti pragmaattista arvoa ja hyvin vähän informaatioarvoa, kun taas Lernerin viitekehys on ominaisuuksiltaan päinvastainen. Niinikään kontekstuaaliseen strategiaan perustuvissa viitekehyksissä on huomattavia eroja informatiivisen ja pragmaattisen arvon suhteen. Tällaisen tarkastelun nojalla ei luonnollisesti voida sanoa juuri mitään Heiskasen väitteen yleisestä totuudenmukaisuudesta, voidaan vain todeta, ettei tämä aineisto (intuitiivisin perustein analysoituna) tue väitettä.

2.5. Ehdotus viitekehysten typologian laatimiseksi

Edellä olevissa jaksoissa olen pyrkinyt luokittelemaan ja analysoimaan viitekehymiä muutamien muuttujien valossa. Tässä jaksossa on tarkoitukseni pyrkiä jonkinlaiseen synteesiin siten, että kaikkien viitekehysten samanaikainen tarkastelu kävisi päinsä. Typologiaehdotukseni perustuu Paavo Hoikan ja likko B. Voipion puoluetypologioiden laatimiseksi esittämään menetelmään.⁴⁹

Typologiamallin perusajatuksena on se, että tutkimuskohteet (tässä tapauksessa viitekehukset) voidaan sijoittaa yksikäsitteisesti tietyille paikalle tietyillä ulottuvuuksilla. Tämä edellyttää välimatka-asteikon käyttöä. Tutkittavien ulottuvuuksien lukumäärällä ei periaatteessa ole ylärajaa,

voimmehan lähteä abstraktista vektorikäsitteestä ja olettaa, että tarkastelemme n -ulotteista euklidista avaruutta. Menetelmän käyttö edellyttää paitsi avaruus pisteiden ja viitekehysten kääntäen yksikäsitteisyyttä, myös sitä, että tutkittavat dimensiot ovat toisistaan riippumattomia. Näihin muodollisiin edellytyksiin on vielä lisättävä se tavallaan itsestään selvä edellytys, että tarkasteltavat ulottuvuudet paljastavat todella mielekkäitä eroja viitekehysten välillä.

Typologiamallin laatimisen seuraavana vaiheena on viitekehyksiä vastaavien avaruuden pisteiden keskinäisten etäisyyksien laskeminen, jotta voitaisiin sanoa, mitkä viitekehukset muistuttavat eniten toisiaan (ovat lähimpänä toisiaan). Mikäli on kysymys 2- tai 3-ulotteisesta avaruudesta, voidaan myös piirtää kutakin viitekehystä vastaava paikkavektori, jolloin saadaan havainnollinen kuva tilanteesta. 4- tai useampiulotteisessa avaruudessa ei havainnollistaminen tietenkään käy päinsä.

Tässä esityksessä tarkastellut analyyttiset muuttujat ovat suureksi osaksi dikotomioita, joiden suhteen yllä kuvattua menettelyä ei voida soveltaa. Täydellisin kuva saadaan tietysti siten, että tarkastellaan mahdollisimman monia ulottuvuuksia. Suhdelukuasteikon käyttö kuitenkin edellyttää, että viitekehysten keskinäisen järjestyksen lisäksi myös niiden väliset välimatkat ovat arvioitavissa. Tarkkaan ottaen tällaisia dimensioita ei ole käsitelty tässä esityksessä. Nähdäkseni informatiivista ja pragmaattista arvoa sekä staattisuus-dynaamisuusdimensiota voidaan kuitenkin ajatella tutkittavan myös suhdelukuasteikolla, koska dimensiopistemäärien antamisen kriteerit sallivat myös välimatkan arvioinnin. Sivuutan tässä kysymyksen pistemäärien hankkimistavasta ja luotettavuudesta toteamalla vain, että seuraava »malli» on edeltäneen keskustelun tiivistelmä, jossa samanaikaisesti tarkastellaan viitekehyksiä kolmella dimensiolla.

Taulukko 1. Viitekehysten pistemäärät kolmella ulottuvuudella

	Informaatio- arvo	Pragmaattinen arvo	Dynaamisuus
Almond	— 1	+ 3	— 1
Apter	+ 5	+ 3	+ 3
Eisenstadt	+ 3	+ 4	+ 1
Lerner	+ 5	+ 2	+ 5
Pye	— 2	+ 2	— 3

Yllä olevat pistemäärät on annettu subjektiivisesti (asteikko —5:stä +5:een): joten ratkaisun reliabiliteetti viime kädessä osoittaa, miten »oikean» kuvan olen pystynyt antamaan. Seuraava taulukko esittää viitekehyksiä vastaavien pisteiden keskinäiset etäisyydet. Yksinkertaisuuden vuoksi olen olettanut, että kaikkien dimensioiden yksikkö on samanpituinen.

Taulukko 2. Viitekehysten keskinäiset etäisyydet typologiamallin avaruudessa⁵⁰

	Almond	Apter	Eisenstadt	Lerner	Pye
Almond	0				
Apter	7,2	0			
Eisenstadt	4,6	3,0	0		
Lerner	8,5	2,2	4,9	0	
Pye	2,4	7,7	6,7	10	0

Taulukko osoittaa, että tarkasteltavilla ulottuvuuksilla toisaalta Almond ja Pye, toisaalta Apter ja Lerner näyttävät muodostavan omat ryhmänsä. Jälkimmäiseen ryhmään voidaan myös Eisenstadtin katsoa kuuluvan, joskin Lernerin ja Eisenstadtin viitekehysten etäisyys on jo varsin suuri.

Almondin ja Pyen viitekehyyksiä yhdistävänä piirteenä on jossain määrin staattinen yleissävy sekä pyrkimys ennen muuta ilmiöiden erittelyyn ja luokitteluun. Sen sijaan varsinaisia hypoteeseja esiintyy näissä viitekehyyksissä hyvin vähän. Voitaisiin ehkä puhua analyttis-deskriptiivisestä viitekehystyyppistä.

Apterin ja Lernerin viitekehyyksille taas on ominaista korostunut pyrkimys dynaamisten prosessien selvittelyyn sekä empiirisesti testattavien hypoteesien muotoiluun. Edelleen niissä voidaan havaita vaikutteita sosiologiasta ja antropologiasta. Apterin ja Lernerin viitekehyyksiä voitaisiin käsittääkseni nimittää hypoteettis-dynaamisiksi. Sama määre kuvaa nähdäkseni hyvin myös Eisenstadtin viitekehystä.

Yllä mainitut viitekehystyyppit liittyvät vastaaviin tutkimustyyppeihin. Niinpä analyttis-deskriptiivinen tyyppi soveltuu parhaiten kuvaileviin yleiskartoituksiin.⁵¹ Hypoteettis-dynaamiset viitekehyykset taas ovat varsin lähellä selittävän tutkimuksen asetelmaa. Näin ollen jälkimmäiset ovat tavallaan tieto-opillisesti kehittyneempiä kuin edelliset.

LÄHDEVIITTEET

¹ Huntington, Samuel P.: *Political Development and Political Decay*, teoksessa Claude Welch (ed.): *Political Modernization*, Belmont 1967.

² Heiskanen, Ilkka: *Theoretical Approaches and Scientific Strategies in Administrative and Organizational Research. A Methodological Study*, s. 24, Helsinki 1967 ja Heiskanen: *Hajaannus ja kehitys: politiikan tutkimus kongressien kuvastimessa*, *Politiikka* 2, 1968, s. 55—59.

³ Hoikka, Paavo — Voipio, Ilkko B.: *Puoluetyypologioista ja niiden perusdimensioiden samanaikaisesta tarkastuksesta*, *Politiikka* 2, 1968.

⁴ Almond, Gabriel A.: *Introduction: A Functional Approach to Comparative Politics*, teoksessa Almond — Coleman (eds.): *The Politics of the Developing Areas*, Princeton 1960, s. 7.

- ⁵ Almond, mt., s. 11.
- ⁶ Almond, Gabriel A. — Powell, G. Bingham Jr.: *Comparative Politics: A Developmental Approach*, Boston 1966, s. 23.
- ⁷ Almond — Powell, mt., s. 208.
- ⁸ Wiseman, H. V.: *Political Systems. Some Sociological Approaches*, London 1966, s. 168—170.
- ⁹ Holt, Robert T. — Turner, John E.: *The Political Basis of Economic Development*, Princeton 1966, s. 12—16.
- ¹⁰ Kothari, Rajni: *Tradition and Modernity Revisited, Government and Opposition*, Summer 1968, s. 276.
- ¹¹ Apter, David E.: *Why Political Systems Change, Government and Opposition*, Autumn 1968, s. 414—415.
- ¹² Apter, David E.: *Political Systems and Developmental Change, I. P. S. A. Seventh World Congress, Brussels 1967*, s. 12.
- ¹³ Apter, David E.: *The Politics of Modernization*, Chicago 1967, s. 246.
- ¹⁴ Holt-Turner, mt., s. 27—28.
- ¹⁵ Eisenstadt, S. N.: *Political Modernisation. Some comparative notes*, teoksessa K. Ishwaran (ed.): *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 5, Leiden 1964, s. 3—4.
- ¹⁶ Eisenstadt, S. N.: *The Development of Socio-Political Centers at the Second Stage of Modernisation — A Comparative Analysis of Two Types*, teoksessa K. Ishwaran (ed.): *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 7, Leiden 1966, s. 119.
- ¹⁷ Eisenstadt, S. N.: *The Political Systems of Empires*, New York 1963, s. 100.
- ¹⁸ Eisenstadt, ma. (1964), s. 23—24.
- ¹⁹ Eisenstadt, S. N.: *Essays on Comparative Institutions*, New York 1965, s. 53—55.
- ²⁰ Lerner, Daniel: *Toward a Communication Theory of Modernization*, teoksessa Lucian W. Pye (ed.): *Communications and Political Development*, Princeton 1963, s. 331.
- ²¹ Lerner, mt., s. 332.
- ²² Lerner, Daniel: *International Cooperation and Communication in National Development*, teoksessa Lerner-Schramm (eds.): *Communication and Change in the Developing Countries*, Honolulu 1967, s. 117.
- ²³ Lerner, ma. (1963), s. 333.
- ²⁴ Lerner, ma. (1967), s. 119.
- ²⁵ Lerner, Daniel: *Communications Systems and Social Systems*, *Behavioral Science* 2, 1957, s. 268—269.
- ²⁶ Lerner, ma. (1957), s. 272.
- ²⁷ Pye, Lucian W.: *The Non-Western Political Process*, teoksessa Eckstein-Apter (eds.): *Comparative Politics: A Reader*, New York 1963, s. 657—664.
- ²⁸ Pye, Lucian W.: *Introduction: Political Culture and Political Development*, teoksessa Pye — Verba (eds.): *Political Culture and Political Development*, Princeton 1965, s. 13.
- ²⁹ Pye, Lucian W.: *Armies in the Process of Political Modernization*, teoksessa Welch (ed.): *Political Modernization*, Belmont 1967, s. 15.
- ³⁰ Pye, Lucian W.: *Aspects of Political Development*, Boston 1966, s. 66.
- ³¹ Pye, mt. (1966), s. 48.
- ³² Pye, mt. (1966), s. 100—101.
- ³³ Holf — Turner, mt., s. 31.
- ³⁴ Heiskanen, mt. (1967).
- ³⁵ Nettl, Peter: *The Concept of System in Political Science*, *Political Studies*, Vol. 14, 1966, s. 325—326.
- ³⁶ Esim. Rudebeck, Lars: *Party and People. A Study of Political Change in Tunisia*, Uppsala 1967, s. 14.

- ³⁷ Heiskanen, ma. (1968), s. 56.
- ³⁸ Apter, mt. (1967), s. 148—150.
- ³⁹ Shils, Edward: The Intellectuals in the Political Development of the New States, teoksessa Edward Shils (ed.): Political Change in Underdeveloped Countries: Nationalism and Communism, New York 1963.
- ⁴⁰ Easton, David: A Framework for Political Analysis, Englewood Cliffs 1965, s. 70.
- ⁴¹ Heiskanen, ma. (1968), s. 57—58.
- ⁴² Nagel, Ernest: The Structure of Science. Problems in the Logic of Scientific Explanation, London 1961, s. 78.
- ⁴³ Heiskanen, ma. (1968), s. 57.
- ⁴⁴ Rudebeck, mt.
- ⁴⁵ Shils, Edward: Political Development in the New States, The Hague 1968.
- ⁴⁶ Riihinen, Olavi: Teollistuvan yhteiskunnan alueellinen erilaistuneisuus, Porvoo 1965, s. 5.
- ⁴⁷ Heiskanen, mt. (1967), s. 32.
- ⁴⁸ Heiskanen, mt. (1967), s. 33.
- ⁴⁹ Hoikka — Voipio, ma., s. 64—68.
- ⁵⁰ Etäisyydet on laskettu kaavasta
- $$d = \sqrt{(x_1 - x_2)^2 + (y_1 - y_2)^2 + (z_1 - z_2)^2},$$
- missä
- x_i = pistemäärä informaatioarvodimensiolla
- y_i = pistemäärä pragmaattisen arvon dimensiolla
- z_i = pistemäärä dynaamisuusdimensiolla
- Ks. esim. Poukka, K. A.: Korkeamman matematiikan alkeiskurssi, Porvoo 1961, s. 369.
- ⁵¹ Eskola, Antti: Sosiologian tutkimusmenetelmät II, Porvoo 1967, s. 39.